

Dr. Diószegi György Antal

Szkíta örökség és szellemi honvédelem:

a székely lovasíjász hadművészet civilizációs jelentősége a Kárpát-medencében és a Kárpátokon túli területeken!

A székely örökségár felmutatása igazi nemzeti ügy! Lovasíjász nemzetünk hadművészete védte meg a XV. században a keresztény Európát, melynek egyetemes jelentőségét már sokan és sokszor kísérelték meg a legmagasabb akadémiai szinteken is közismertté tenni. A szkíta-hun-magyar azonosság jegyében kiemelkedő jelentőséget képvisel, hogy az őseink lovasíjászként léptettek át a történelem küszöbén immár 3 évezreddel ezelőtt, mely lovasíjász csikós- és gulyásvilág hadművészeti képessége Hérodotosz által egyetemes értéként is felmutatásra került! Ezen ókori emlékezetműveltségi alapvetést a Hunyadiak korában is képviselték a görög tudósok. Természetesen a magyar krónikások is megemlékeztek ezen összefüggésekről, ám a XXI. században immár a hungarológia és a bizantinológia legújabb kutatási eredményei alapján indokolt felmutatni ezen lovasíjász hadművészeti értéktárunkat! E tárgykörben igen fontos rögzíteni, hogy semmiféle olyan nép nem létezett, mely a saját nyelvén önmagát szkítának nevezte volna: viszont amikor a magyarság művelt tudósai önnön népüket szkítának hívták, és a magyarság származási területét Szkítiának nevezték, akkor azért használták e görög szót, hogy más európai népek tudósai számára is nyilvánvaló legyen a magyar származástudat. Igen fontos ezt hangsúlyozni, mivel a XIX. századig az európai műveltség legjelentősebb képviselői a görög és a latin nyelvtudás keretei között értelmezték a múltat. A görög szkíta szó valójában egy műveltségi fogalom, melyet a görögök használtak a lovasíjász hadművészet megjelölésére. Ez a „szkíta” életmód a lovasíjász-műveltségi körre vonatkozik a görögök szóhasználatában: a szkíta szó valójában ifjesztő értelmű. A magyar műveltségi körben a szkíta fogalom azért honosodott meg, mert a magyarság a diplomáciai és műveltségi kapcsolatrendszerében e görög szót használta magyar őseinek lovasíjász életmódjára utalva. Európa történelmében egy olyan nemzet van, a magyar, melynek

történelmében a legmagasabb szintű íjásztudás és különösen a lovasíjász műveltség évezredek óta jelen volt. Nemzeti emlékezetműveltségünk alapvetését jelenti a szkíta-hun-magyar azonosságunk történelmi nyilvánvalósága, melynek egyetemes jelentőségét mutatja föl az is, hogy immár 3 évezrede ezt folyamatosan rögzítették a görög műveltség legjelesebb tudósai is! A szkíta-hun-magyar azonosság művelődéstörténeti alapvetést jelentett a keresztény reneszánsz tudósai körében.

A legfontosabb azt felmutatni, hogy a magyar lovasíjász huszárság különleges hadművészeti értéke tette lehetővé a távolsági hadjáratok megvalósítását a törökkel szembeni csaták során. Példa erre az 1444. évi várnai hadjárat, ami a középkori magyar távolsági hadviselés tárgykörében a legkiemelkedőbb hadászati teljesítmény volt. Buda és Várna egymástól 840 km távolságra fekszik: mindez természetesen légvonalban számolva igaz csupán, és a valós megtett útvonal 1200 km volt! Ez a távolsági hadviselés a XV. században egyáltalán nem volt jelen Európa más országaiban. Nem is csoda, hiszen a távolsági hadviselés nem a páncélos lovagi hadviselés sajátja volt. Ezt a hadművészeti különbséget a legfontosabb bemutatni a Hunyadi-filmsorozatban, melynek érdekében a XXI. századi magyar lovasíjász szakértők hatalmas értékű munkát tudnak majd kifejtetni. Hunyadi Jánost hatalmas tisztelet övezte a korabeli görögség körében. Konstantinápoly 1453. évi eleste előtt 9 évvel, 1444-ben Várnánál a magyar lovasság hősiességéről a görög Zótikosz Paraszpondilosz 465 soros görög eposzt írt, melyben csodálatos jelzőkkel illette Hunyadi Jánost, akit Nagy Konstantinhoz és Nagy Sándorhoz hasonlított. Hunyadi János magyar lovasíjász huszárserege egyetemes hadtörténeti értéktárat mutatott föl a keresztény Európa védelmében!

I. Soós György lovasíjászainak diadala a tatár Nogaj kán felett!

A székely örökségtár felmutatása a lovasíjász határvédelem jegyében egyetemes értéktárat képvisel! Sóvári Soós György mester, azaz Baksa nembeli Simon fia György a XIII. század legkiválóbb magyar hadvezérei közé tartozott. Hadvezéri életútja során a legfontosabbak azok az események, melyek a Kárpátok túloldalán lévő határvédelmi térségeink magyar lovasíjász világának egyetemes jelentőségével vannak összefüggésben. A tatárjárás pusztításai után a második honalapítónk, IV. Béla király rendkívül gyors és igen eredményes hadszervezést valósított meg, és ennek legfontosabb térségeit a Kárpátok jelentették. A határt megvédő lovasíjász magyar haderő a XIII. század második

felében kiváló eredményességgel verte vissza a tatárok támadásait. E tárgykörben azt a legfontosabb kiemelten hangsúlyozni, hogy e korszakban a tatárok a Kárpátok térségében Vereckétől Havasalföldig számos helyen intéztek támadást, ám a második honalapítás során megszervezett lovasíjász magyar határvédelem sikerrel verte vissza a szintén lovasíjász ellenséget! 1285 február elején a *„tatárok Telebuga és Nogaj kánok vezetésével Vereckénél betörnek az országba”*. *„Északkelet-Magyarországot és az Alföldet pusztítják, egészen Pestig hatolnak.”* A kiváló magyar hadvezér, Baksa nembeli György *„Regéc vára alatt (Abaúj vármegye) sikerrel harcol ellenük”*. (1) De máshol is nagy összecsapásokra került sor! 1285-ben Erdélyben *„a visszavonuló tatár seregekkel”* vívott csaták okán indokolt arra utalni, hogy *„az aranyosi székeleyk”* a *„tatárok dühödt támadásával Torockó vára alatt hőiesen szembeszálltak, hogy kiszabadítsák honfi társaikat, és abban az összecsapásban több mint ezer embert szabadítottak ki a tatárok keserves és szörnyű fogságából”*. (2) E tárgykör okán fontos adalék, hogy a Kolozsváron elhunyt Jakó Zsigmond Pál (1916–2008) Széchenyi-díjas történész, művelődés- és gazdaságtörténész, levéltáros, paleográfus, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja a következőket rögzítette 1975-ben: A *„torockói völgy legkésőbb a XIII. század közepén már az előkelő Ákos nemzetséghez tartozó Thorotzkay család birtokában volt”*; és *„adatszerűen is bizonyítható, hogy az 1285. évi tatár beütés idején”* a *„falu és a vár birtokosa az alvajdaságot is viselt Thorotzkay Ehellős (Achilles) fia, Ehellős comes”* volt. (3) E névhasználat fontos emlék a középkori Erdély filhellén műveltségi világa tekintetében is! A magyar lovasíjász haderő nemzetközi téren is felmutatta a hadművészeti értéktárait, melynek keretében indokolt a XIII. századi magyar-lengyel fegyverbarátság korabeli emlékeire is felhívni a figyelmet. *„A tatár hadak Lengyelországra rontottak rá 1287 végén, a krakkói herceg, Leszko Magyarországon keresett menedéket.”* *„Baksa nembeli Simon fia György”* ekkor a lovasíjászaival behatolva *„Lengyelországba megtámadta a tatárokat”* a *„saját kezdeményezésére”*; majd pedig *„Szandec vára környékén több mint ezer tatárt megtámadott, akikkel harcolva vezérüket, illetve fejedelmüket megölte, közülük is sokakat elpusztított, és katonáival a terület lakói közül szinte megszámlálhatatlanul sok személyt szabadított ki a tatárok fogságából”*. A tatár támadás kapcsán fontos, hogy *„egy kisebb csapatuk megsemmisítése ellenére az országba beüto csapatok egy része megkísérelt bejutni Magyarországra is, a Szepesség irányából”*. Az *„ott tartózkodó György a csapataival védte a hágókat”*: *„ott éjjel-nappal harcolt ezekkel a tatárokkal csapatonként, és többeket megölt közülük saját és övéi vérének hullatásával”*. A *„tatárok*

György mesternek – aki keményen szembeszállt velük – derekassága és igyekezete folytán nem tudtak behatolni földünkre és megszállni azt, Isten segítségével, hanem megfogyatkozva és vereséget szenvedve vonultak vissza erről a vidékről”. (4) Fontos kiemelten rögzíteni a magyar lovasíjász haderő egyetemes jelentőségét a határvédelem terén! 1287-ben Baksa György hősi „ellenállása megakadályozta, hogy ismét tatár hadak léphessenek át a Kárpátokat”; és „Nogaj és Telebuga kis-lengyelországi betörésekor” a „visszavonuló tatár hadakat” támadó „Baksa György elverte”. (5) Sóvári Soós György mester, azaz Baksa nembeli Simon fia György hadvezéri minősége kapcsán kiemelendő, hogy egy évtizeddel korábban Havasalföldön szintén olyan csatateri győzelmet aratott, melynek kimagasló jelentősége volt a Kárpátokon túli térségek magyar határvédelmi rendszerének kialakítása terén! A Szepességből származó Hunfalvy Pál (1810–1891) jogász, néprajztudós, nyelvész, az 1848–1849-es szabadságharc idején országgyűlési képviselő, akadémikus a következő összefüggésekre mutatott rá 1894-ben: Havasalföldön 1275 után „Sóvári Soós György mester hamar rendet csinála”. Ezt „beszéli el 1282-ben László király oklevele, amely Só-vári Soós Györgynek sok más jeles tetteit is előszám-lálja”. „Ezen oklevél azért is nevezetes, mert abban a „Cumania” név helyett „aliqua pars de regno nostro ultra Alpesexistens” fordul elő; tehát Kunország ezen túl Havasalföld lesz, melyet a byzantinus írók Ungrovlachiának” kezdtek nevezni. (6) Kimagasló jelentőséget képvisel, hogy a Kárpátokon túl fekvő, azaz az „Olton túli tartomány” neve „a kunok uraságának végével lesz Ma-gyarországé”: „a magyar hatóság kezdetével” születik meg az „Ungrovlachia” megnevezés. (7) A XIV. századi görög tudós, „Kantakuze-nus, azon kornak írója” művében „találjuk, tudtomra először 1324 tájban, hogy a byzantinusok Havasalföldet Ungrovlachiának nevezik vala, ezzel helye-sen fejezvé ki a politikai viszonyt Havasalföld és a magyart korona között”. A „magyar királyok latin okleveleikben azt a Havasalföldet” a „partes nostrae Trans-alpinae” megnevezéssel illették. A „byzantinus írók és a kon-stantinápolyi zsinat, vagyis a keleti egyházi legfőbb kor-mányszék” oklevelei „Ungrovlachiának nevez-ték mindig” a Kárpátokon túli magyar térséget. (8) A „középkorban általánosan elterjedt blakhosz-vlakhosz” megnevezés a „bizánci görög” műveltségi körben született meg. A középkori eredetű, „a magyar koronától való függést is tükröző Ungrovlachia országnév” a „17. században” bekerült a „havaselvei fejedelemség címerébe”. (9) Sóvári Soós György mester, azaz Baksa nembeli Simon fia György XIII. századi győzelmei a tatárok felett azzal az

eredménnyel jártak, hogy a Kárpátokon túli területeken a magyar állam- és egyházrend olyan intézményrendszerei jöttek létre a lovasíjász haderőnk hadművészeti értéktárai alapján, melyek aztán a XIV. században a törökök támadásai ellen is hatékony határvédelmet jelentettek. Indokolt azt is rögzíteni, hogy a görög vlachosz szó értelme pásztor. E görög szóból ered a csak a magyar jogrendben létező „*ius valachicum*”, azaz a pásztorjog, és az ebbéli életmódot kifejező XIV. századi vlach/oláh szó is. Havasalföld görög neve Oungrovlachia volt, ami Magyarpásztorföld jelentéssel bír: ez volt a görög műveltség világképében a Kárpátokon túli magyar lovasíjász nemzetségek nagy szabadságban élő nagyállattartó pásztorvilágának térsége, melynek legszervezettebb határvédelmi katonai erejét a havasalföldi Székely megye biztosította.

A XIV. századi Havasalföld (Árgyasudvarhely) magyar alapítású püspöksége szintén alapvetést jelent a magyar Hunyadi-ősök székely eredete terén, melynek történelmi valóságát az egyetemesség szintjén a görög műveltség is igazolja! Az „*Archiregnum Hungaricum*” részét képező XIV. századi Havasalföld történeti földrajzának egyetemes jelentősége és a görög kapcsolatok fényében indokolt a fenti összefüggéseket a legmagasabb tudományos szinten közzé tenni. A XIV. századi Havasalföld székely öröksége egyetemes jelentőséget képvisel a filhellén műveltség tükrében, mivel alapvetésként kell azt rögzíteni, hogy Hunyadi János alakja a magyar és a görög történetírásban őrződött meg a legmagasabb akadémiai tudományosság szintjén!

II. Lovasíjász székely határvédelem a kunok és tatárok ellen!

Lovasíjász székely határvédelmünk dicsőséges diadalai a kunok és tatárok ellen évszázadokon át megvédték a Kárpát-medence biztonságát! A középkori „*Archiregnum Hungaricum*” Kárpátokon túli határvédelmi rendszer erejének folyamatos fenntartását a Kárpátokon belüli határvidékeken a székely jogrend adta szabadság keretei között élő lovasíjász hadművészet biztosította a Hunyadiak koráig. A magyar nemzeti összetartozás eszménye kapcsán is fontos arra a különleges látványt jelentő történelmi emlékre utalni, amikor Hunyadi Mátyás lovaggá lett! A „*hagyomány szerint*” Hunyadi „*Mátyást Hunyadi János maga üttette lovaggá Lackfi András százéves kardjával.*” E lovagfegyvert azért is fontos megemlíteni, mert

Lackfi András székely ispán volt az, aki 1345-ben nagy győzelmet aratott a tatárok felett. Lackfi András (1310 körül - 1359) 1345–1352 között székely ispán, 1350–1352 között nápolyi helytartó, 1353–1354 között macsói bán, 1355–1356 között soproni ispán, 1356-tól 1359-ig erdélyi vajda volt. E körben érdemes arra felhívni a figyelmet, hogy a székely lovasíjász haderő a Kárpátokon túli csaták révén a kunokkal és tatárokkal szemben évszázadokon átívelő módon sikerrel védte meg a középkori „*Archiregnum Hungaricum*” határtérségeit. A nemzetközi szintén is jegyzett, hatalmas műveltséggel és nyelvtudással bíró székely tudós, Dr. Balás Gábor (1909–1995) jogtörténész, főügyész-helyettes, lapszerkesztő, műfordító, a székely rovásírás szakértője, író „A székelyek nyomában” (Bp., 1984.) címet viselő könyve alapvetést jelent a középkori Erdély egyetemes jelentőségének a felmutatása tárgykörében. Balás Gábor is írt arról, hogy „1345-ben tatárok törtek be a szorosokon Csíkba”: a „Lackfi András vezette székely sereg a visszavonuló tatárok után eredt”, és „három napos csata után a székelyek győztek, és az elfogott Athlamost lefejezték”. (2) „A legenda szerint 1345-ben a Lackfi András vezetése alatt az országba törő tatárok ellen küzdő székelyeket maga Szűz Mária és Szent László segítették győzelemre.” (3) A „székelyek az Úr 1345-ik évében vízkereszt táján egynéhány magyarral kiszállván a tatárokra, számtalan pogányt kardra hánytak”. „A harc három álló napig tartott.” Szent László király korabeli tisztelete kapcsán fontos arra emlékezni, hogy „egy öreg tatár” harcos szerint „őket nem a székelyek és a magyarok verték meg, hanem ama László, akit mindig segítségül hívnak”. A „többi tatár szintén bizonykodott, hogy mikor a székelység rajtok ment, egy hatalmas termetű vitéz járt előtte, magas lovon, fejében arany korona, kezében szekerce, és mindnyájunkat elfogyatott rettenetes csapásaival és vagdalkozásával”. „A vitéz feje fölött pedig a levegőben egy szépséges asszonyszemély tündöklött csodálatos fényességben, fejében arany korona. Világos ebből, hogy a székelyeket Krisztusért harcoltukban maga a Boldogságos Szűz Mária és Szent László segítette a pogányok ellen, akik saját erejükbe és sokaságukba vetették bizodalmaikat.” „A tatár rabok beszámolója Szent László csodás megjelenéséről a székelyek körében a székelyek évszázados hagyományát rögzítette, amelynek alapjául egy másik történelmi ütközet szolgált, és amelyet mint a kerlési vagy cserhalmi ütközetet tart számon máig az emlékezet.” (4) A lovasíjász székely határvédelem hadművészeti értéktára kiemelkedő jelentőséget képvisel a középkori „*Archiregnum Hungaricum*” történetében! A „katonai szolgálat személyenként jelentős anyagi terheket rótt a székelységre”. E határvédelmet ellátó székelység kapcsán „említhetjük még jellegzetes harcmodorukat is, melyet a színlelt

menekülést követő villámgyors, váratlan támadás taktikája jellemzett”. (5) De térjünk vissza arra a XIV. századi történésre, amikor „1345-ben betörték” a tatárok „és a székelyek földjét pusztították”, ezért a magyar király, „Nagy Lajos azonban Lackfi András székely ispán vezetésével a székelyeket küldte ellenük, akik sokat levágtak közülük, vezérüket Athlamost is elfogták. Sok foglyot és tömérdek aranyat ezüstöt és drágakövet zsákmányoltak tőlük. A székelyek a következő évben maguk indítottak több támadást a tatárok ellen, mire a tatárok felszedték sátraikat és a Fekete-tenger partjára vonultak vissza.” (6) E körben indokolt a XIV. századi Havasalföld magyar alapítású püspöksége (Árgyasudvarhely) és Székely megyéje határvédelmi jelentőségére is utalni, mivel egészen (a Fekete-tenger partján lévő) Dnyeszterfehérvár 1484-ben történt elestéig a székely lovasíjász hadművészet révén a Kárpátoktól távol nyílt mód a határaink, és ekként a keresztény Európa megvédésére! A székely történeti értéktár egyetemes jelentősége tárgykörében a következő összegzés fogalmazódott meg 1929-ben: *A vitéz székely nemzet mártíromsága tetemre hívja Európa kultúrnépeit, hiszen évszázadokon át ők alkották a pronugnaculum Christianismi-t, tehát a művelt nyugati népek fejlődését a bátor, halálra elszánt; székelyek tették egykor lehetővé. A székely nemzet e dicső történelme figyelmet érdemel Európa vezető nemzetei részéről.*” (7) A középkori székely lovasíjász világ szervezettsége biztosította azt a hátteret, melynek eredményeként megszülettek a csatatéri diadalok a kunok és tatárok elleni véres küzdelmekben! „Kb. 1325-től kezdve a nagyobb székely területi egységeket „szék”-nek szokták nevezni, de e megjelölés eredetileg csak fokozatosan terjedt el, és 1366-tól állandósult.” (8) „A székelyek törzse hat nemre és minden nem megint négy ágra oszlott.” A „székelyek közigazgatási területeit utóbb székeknek (sedes) nevezték”: „ezek pótolták náluk a vármegyéket”. Fontos „megkülönböztetünk fő- vagy anyaszékeket és fiúszékeket (sedes filialis)”: e „szék-rendszert a székelvek” a „XIV. században” szervezték meg. „A központi, legjelentékenyebb anyaszék volt Udvarhely, utána következett sorrendben Maros-szék, majd Három-szék (mely eredetileg három külön szék: Sepsi, Kézdi és Orbai) volt.” Az „Olt folyó völgyében alakult a Csík-szék, utóbb ez hármas székké alakult át”, és „a Kászon-, Fel- és Alcsík-székkal gyarapodott”. „Az összes főszékek száma hét és a fiúszékeké 5–6 volt. A székely székek hatásköre katonai, bíraskodási, azaz törvénykezési és közigazgatási ügyekre terjedt ki. Magyar közjogi szempontból az összes székek együttesen alkotnak egy vármegyét, amelynek élén állott a comes Siculorum, a székelvek ispánja, ki mint kinevezett köztisztviselő a királyi hatalom képviselője és a székelvek közös legfőbb tisztje „főkormányzó, fővezér és főbíró volt egy

személyben”. (9) A „maroszeki székelők hat nemzetségre (Halom, Örléc, Jenő, Meggyes, Adorján, Ábrán), s a nemzetségek mindegyike négy-négy ágra bomlott”; és „bizonyosan hasonló módon alakult a többi székelység társadalmának a szerkezete is”. (10) E tárgykörben indokolt arra is utalni, hogy a székel haderőnél „az egész nemzet címerét használták, kék alapon balra a sárga Napot, jobbról a fehér, növekvő Holdat.” (11) A fentiekre tekintettel érdemes azt is rögzíteni, hogy a Hunyadiak ősi fészke, Hunyadvár, azaz Vajdahunyd lovagtermének és várkapolnájának sisakdíszes Hunyadi-családcímei a gyűrűt tartó holló az ősi székel jelképekkel együttes ábrázolásával valósultak meg. Ezen címerjogi alapvetések révén megteremtett művészettörténeti emlékek Hunyadi János 1452-ig lezajló építkezései körében azért képviselnek rendkívüli értéktárat, mivel ezen székel jelképekkel ékesített genealógiai címerábrázolások a magyar Hunyadi-uralkodóház székel eredetét mutatták föl a kortársak számára. Köpeczi Sebestyén József 1927-ben kiváló rajzot készített Vajdahunyd várkapolnájának sisakdíszes Hunyadi-családcímeréről.

III. Lovasíjász hadjárataink Itáliától Moldváig (1347-1467)

A XIV-XV. századi magyar lovasíjász hadművészet közismert volt Európában, melynek okán érdemes azon csatáinkra utalni, melyek Itáliától a Kárpátokon túli területek (Moldva és Havasalföld) határvédelmi térségéig kimagasló jelentőséget képviseltek. E távolsági hadjáratok révén lovas nemzetünk egész Európa számára felmutatta a magyar királyi hatalom alapját jelentő haderőnk rendteremtő képességét. A magyar király által 1326-ban alapított Szent György Lovagrend is nemzetközi hírnévre tett szert: ez volt a keresztény világ első világi lovagrendje! Fontos arra is emlékeznünk, hogy 1347 májusa után a magyar „király elindítja hadait Itáliába”. „November 11-én Nagy Lajos Visegrádról elindul első nápolyi hadjáratára.” „1348. január 11-18. Nagy Lajos megérkezik Beneventóba.” „A magyar előhad Capuánál találkozik a nápolyi fősereggel, és azt rövid harc után megfutamítja. Nagy Lajos Aversába érkezik. Lajos tarantói herceg elmenekül Nápolyból.” „Január 23-án Nagy Lajos Aversában kivégezteti Károly durazzói herceget, a többi Anjou herceget pedig Magyarországra küldi túszként.” „Február 15. körül Nagy Lajos bevonul Nápolyba. Királyi címébe fölveszi a Jeruzsálem és Szicília (Nápoly) királya címet is.” Május végén „Nagy Lajos első nápolyi hadjáratáról visszaérkezik

Magyarországra.” 1348 őszén „Lackfi István erdélyi vajda a király parancsára tekintélyes sereggel indul az Itáliában állomásozó magyar csapatok megsegítésére”. „1349. január 23-án Lackfi István erdélyi vajda” csatára „kényszeríti Tarantói Lajos seregét és győzelmet arat” felette. „Április 23-án Aversa város meghódol Lackfi István csapatai előtt. Példáját követi a Terra di Lavoro több városa és erőssége.” „Június 6-án Tarantói Lajos nápolyi király serege Aversa és Nápoly között megütközik Lackfi István erdélyi vajda seregével és verességet szenved.” „Júniusban Guido bíboros pápai követ Magyarországon tárgyal Nagy Lajossal. A pápa közvetítésével a magyar király egyéves fegyverszünetet köt a nápolyi királyi párral.” (1) A fenti történelmi emlékek arra mutatnak rá, hogy a középkori „Archiregnum Hungaricum” nagyhatalmi léte a lovasíjász haderőnk révén a korabeli Európában rendező erőként igen magas minőséget képviselt! Érdeemes e tárgykörben a dicsőséges Czudar-család hadvezéri és művelődéstörténeti jelentőségére is utalni, melyre kiváló példa a következő összegzés is! Czudar Péter „1336 szeptemberében született Ónodon”. „Már tízéves korától királyi apród, s Budán, a királyi udvarban sajátította el a vitézkedés fortélyait. Társaival együtt többször kísért el a királyt hadjáratokba, külföldi követségekbe.” Igen „tehetséges volt, s töretlen szorgalmával elérte, hogy 1357-59-ben a király megtegye Sáros és Borsod vármegye ispánjává, s ezzel egyidejűleg diósgyőri várnaggyá”. „1360-tól 1372-ig pohárnokmester és szlavón bán. 1361-ben a Viscontiak által ostromolt Bologna felmentésére küldött magyar sereg vezére. Bátorságával, vitézségével a hadjárat során kitűnt, s a király a későbbiek során egyre jelentősebb feladatok elvégzésével bízta meg.” (2) Igen nagy jelentőséggel bír, hogy a kiváló hadvezér, Czudar Péter irányította lovasíjász magyar haderő a távolsági hadjárataival a pápaság legfőbb támogatója volt! E körben fontos emlékezni arra, hogy V. Orbán pápa (1362-70) több „évtized után elsőként kísérelte meg a visszatérést Avignonból Rómába”. „Az ebben őt akadályozó milánói Viscontiak visszaszorítására Nagy Lajosunk felajánlotta a magyar fegyverek segítségét.” A pápa „Nagy Lajost a „legkeresztényibb királynak” nevezte” ; és a következőket írta: a „mai korban példátlanul álló nagyszerű ajánlatod lelkiünket teljes vigasztalással üdítette fel”. V. Orbán pápa az „otthonába a béke útján akart eljutni”. „1367. április 30-án — tehát a pécsi egyetemalapítás évében — indult el a pápa Avignonból, Itália hódolattal fogadta, előbb Viterbóban székelt (ott adta ki a pécsi bullát 1367. szeptember 1. napján), októberben Rómába ment, a nem szűnő zavarok hírére Nagy Lajos Czudar Péter vezetésével egy 500 főnyi válogatott lovast küldött a pápa személyes védelmére.” E „kis sereg helyt is állt” a távolsági hadjárat során

a kitűzött célok megvalósításában. (3) Az „V. Orbán pápa megsegítésére” indult szlavón bán, Czudar Péter vezette lovasíjász magyar csapat 1368 elejétől eredményesen lépett fel „az Itáliában garázdálkodó zsoldoshadak ellen”. E korszak kapcsán fontos utalni arra is, hogy 1365-ben „Toldi Miklós zsoldosvezérként Itáliában az egyházi állam” szolgálatába áll. „A személyéhez kapcsolódó regényes történetet, a Toldi-mondát Ilosvai Selymes Péter 1574. évi verses históriája és a néphagyomány őrizte meg.” 1365 „tavaszán a király hadjáratot vezet Felső-Bolgárország ellen” is. „Székhelyét, Vidint beveszi”, és „Vidinbe magyar bánt nevez ki”. (4) Ezen alapvetések jegyében lényeges azt kiemelni, hogy nemzetünk lovasíjász seregei Itáliától a Kárpátokon túli magyar határvédelmi területekig hatalmas jelentőségű és diadalmas hadjáratokat folytattak, melyek egyúttal a pápaság legfőbb támaszát is jelentették! Lovasíjász hadművészetünk és nemzeti műveltségi értékvilágunk kapcsán fontos megemlékeznünk arról is, hogy „1367-ben megalapította a pécsi egyetemet” Nagy Lajos magyar királyunk. „Nem volt véletlen, hogy éppen Pécsen választotta székhelyül, mert hiszen Nagy Lajos terjeszkedési politikája a Balkán felé irányult”. (5) Ez egybeesett a pápaság célkitűzéseivel, melyre kiváló példa, hogy V. Orbán pápa (1362-70) „kormányzati céljai közé tartozott békét szerezni a háborús Itáliában, s keresztes haddal segítségére sietni a töröktől szorongatott keleti keresztényeknek”. (6) 2022-ben fontos arról is megemlékeznünk, hogy ugyancsak 655 esztendeje, „1367. február 28-án V. Orbán pápa a magyar király kérésére megerősíti az 1250 táján alapított pálos rendet.” (7) A fenti történelmi emlékek évszázadokon átívelő jelentősége okán kell utalni arra, hogy a Kárpátokon túli magyar határvédelmi térségeink világában Nagy Lajos király által megkezdett egyházi és világi, hatalmi és hadászati célkitűzések a törökök balkáni jelenléte miatt egyetemes jelentőséget képviseltek, melyek méltó folytatását jelentették a Hunyadiak lovasíjász huszárságának csatateri küzdelmei Európa védelmében! E tárgy körben indokolt megemlékezni 2022-ben az 555. évforduló okán a dicsőséges királyunk, Hunyadi Mátyás 1467-es moldvai hadjáratát, valamint ennek művelődéstörténeti örökségét Brassó székely világának lovasíjász határvédelmi és címerjogi összefüggéseire is tekintettel! „Barcza főhelyéről, Brassóról” akként is kell szólni, hogy ennek „vára is legnagyobb lehetett”, hiszen itt „tartózkodott a székelyek ispánjának helyettese is”. A „Barcza vidéke” kapcsán a legfontosabb e térség „határőri természetét” megemlíteni, hiszen ennek „örvényai őrőségükkel együtt a székely ispán fősége alatt” álltak katonai tekintetben. (8) A Brassóban lévő Fekete-templom „Hunyadi-címeres emlékei” köréből fontos megemlíteni „a déli bejárat feletti Mária freskó” azon „festett címerét”, ami „a Má-

tyás-kori országcímert” örökítette meg. E nyitott koronás államcímeren a „szívpajzsban a Hunyadiak genealógiai címerét” láthatjuk „*félhold és csillag kísérettel és a holló lábai alá helyezett faággal*”. (9) Ezen 1467 után készített ábrázolás két alapvető üzenetet fogalmazott meg. Egyrészt a székely lovasíjász határvédelmi rendszer lényegét jelentő lármafa jelt adó hadászati jelentőségét mutatta föl Nap és Hold közismert jelképei által; másrészt (ezen hadszervezői üzenetet erősítve) a velük együtt ábrázolt jeladó madár, a faágon ülő holló, azaz a Hunyadiak ősi címermadara révén. E brassói államcímer-ről Köpeczi Sebestyén József 1927-ben kiváló rajzot tett közzé. E székelycímeres jelképtár a XIV-XV. századi címerjog alapján azt jelenti, hogy a brassói Fekete-templomban a Nagyboldogasszony-freskón ábrázolt nyitott koronás országcímer szívpajzsa 1467 után archeogénuszi tanúságot tett a magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredetéről; és ekként a határvédelmet évszázadokon át remekül biztosító lovasíjász székely világ ezen ősi címeréről is.

IV. A banderiális magyar huszárság „a török ellen másoknál többet ér”!

A keresztény Európát dicsőséges csatákban megvédő XV. századi magyar lovasíjász hadművészet egyetemes jelentőséget képvisel a nemzetünk történelmi értéktárainak a XXI. századi felmutatása terén is. E tárgykörben érdemes utalni azokra az alapvetésekre, melyek a világi és egyházi bandériumok hadszervezésére, és a XV. századi magyar huszárság hírnevére vonatkoznak! Mátyás király hadseregében a „lovasság tette ki a többséget”. „Ezen belül nőtt a könnyűlovasok aránya.” A „huszár ebben az időben már a királyi haderő rendes, állandó alkotóeleme, s külföldön is kezd terjedni híre”: „a török ellen másoknál többet ér”. (1) Közismert az is, hogy Hunyadi János a csatáit a „bandériumaival és nemességével vívta” meg! A XV. századi magyar hadrend kapcsán a következő alapvetés került megfogalmazásra 1867-ben: „*Hunyadi János csatáit többnyire saját, barátainak és a fenyegetett vidékbeli várak bandériumaival és nemességével vívta*”. (2) A magyar nemesség történelmi hivatása volt az ország és a nemzet megvédése. E honvédelmi kötelezettség nyomán a XXI. században igen fontos arra rávilágítani, hogy e családoknak a II. évezredben a csatatereken vitézül harcoló tagjaira való méltó emlékezés egyetemes értékként mutatandó fel a napjainkban készülő tankönyvekben és történelmi filmjeinkben is. A banderiális hadszervezet évszázadokon átívelő

öröksége és a XI. századig visszavezethető gyökerei jegyében érdemes a magyar nemzeti felvilágosodás egyik kimagasló tudósának a megállapításaira is hivatkozni! Berzeviczy Gergely (1763–1822) lutheránus egyházkerületi felügyelő, közgazdasági író, *„szerint már a 10. században is létezett”* a *„banderialis rendszer”*, azaz a régi magyar hadrend értékeit megtartva Szent István király korában is a *„legelőkelőbb egyházi és világi nemesek saját zászlaik alatt vezették csapataikat”*: *„a csapatok kiállításáról, mind a felszereléséről, mind a tartásáról maguk gondoskodtak”*! *„A nemes, a katona és az úr fogalma István kora előtt is ugyanazt jelentette (szinonima volt). Ezt a nem új alkotmányos alapelvet István megőrizte és megerősítette.”* A XI. században *„Szent István arra törekedett, hogy az újat (általában a reformjait) a meglévő alapokra építse”*. A későbbi századok tekintetében is alapvetést jelentett, hogy az *„alacsonyabb rangú és szegényebb nemesek (egyháziak és világiak)”* is csapatokat állítottak és tartottak, szintén saját költségen, és azokat a vármegyei zászló alá (a vármegyei bandériumba) küldték”. *„A királynak is volt bandériuma, amelyet királyi birtokaiból és jövedelmeiből tartott. A kiváltóságos városok által kiállított bandériumok a királyi bandériumhoz tartoztak.”* (3) A Déván született Salamon Ferenc (1825–1892) 48-as honvédhadnagy, történész, esztéta, színikritikus, műfordító, lapszerkesztő, akadémikus az alábbiakat tartotta fontosnak megfogalmazni 1876-ban: A magyar *„sereg taktikai egységeinek teljes egyenlősége”* kimagasló fontosságot képviselt. *„Ezt a vonást nem vettük idegenektől. A banderialis rendszer ezen magyar vonása abban állott, hogy a főpapok és főurak birtok arányában állították ugyan ki katonaságukat (zsoldba fogadott kis nemeseket); de vagy két, vagy egy egész, vagy fél, vagy negyed bandériumot.”* E *„bandérium létszáma szigorúan meg volt határozva”*: Zsigmond király idején 500 lovas tartozott ide. *„A feleket és negyed részeket aztán a csatatéren foglalták eggyé.”* A *„király, az ország zászlósa s a banderialisták állandó katonasága volt a valódi sereg”*. (4) A nemzeti lovasíjász haderő létszáma kapcsán kiemelkedő jelentőséggel bír, hogy a középkori magyar egyház hadkötelezettsége felülírta a kánonjog szabályait! Dr. Daempf Sándor (1852–1898) ügyvéd, királyi ítélőtáblai bíró, jogtörténeti szakíró az alábbiakat fogalmazta meg 1886-ban: *„Az egyháziak táborozási és csapatkiállítási kötelezettsége a felhozott adatok szerint az egész Árpád-korszakban fennállott s fennállott annak dacára, hogy a közjogi kötelezettség a kánonjog szabványaival élesen ellenkezett.”* (5) Suhayda János (1818–1881) köz- és váltóügyvéd, jogtudós, az akadémia levelező tagja e körben a következő alapvetésekre mutatott rá 1861-ben: *„Bandériumok zászlóaljak”*: a *„banderia, zászló”* szótól neveztettek el”. Ilyen *„zászlóaljaik* voltak

a királynak, királynénak, és királyi hivatalnokoknak, a főpapoknak, világi főuraknak, ahonnét az elnevezés”, azaz a „zászlós úr származik”. A bandériumok fenntartására „a főbbek jobbágyi portáik száma szerint több vagy kevesebb sereget tartani köteleztettek”. (6) Dr. Daempf Sándor (1852–1898) ügyvéd, királyi ítélőtáblai bíró, jogtörténeti szakíró ekként értekezett a fenti arányos teherviselés voltáról 1886-ban: Nagy Lajos király azért, hogy a „banderiális rendszert igazságos alapra fektethesse s e mellett a jogfolytonosság elvét is érvényesíthesse, a nemesek és egyháziak jobbágytelkeit megszámitatá s minden birtokost ehhez képest terhelt meg csapatkiállítási kötelezettséggel”. Zsigmond király „uralkodásának vége felé” a „banderiális szervezet szabályozására, bekövetkezett azon idő, midőn az egyházi javadalmak honvédelmi rendeltetése immár még a részletekben is minden irányban törvényileg határozottan megállapítva” immár „rendszeres közjogi intézménnyé fejlesztve lett”. A vármegyék kötelessége lett, hogy „a hozzájuk küldött királyi javaslat nyomán a hadügy szervezéséről gondoskodjanak”. E korszaktól megvalósult, hogy „az egyházi és világi főurak birtokaik arányában jobbágyaikból megfelelő zászlóaljkat állítsanak ki és pedig az esztergomi érsek és az egri püspök tartozzanak külön-külön 500 lovasból álló két-két zászlóaljat kiállítani; a kalocsai érsek, a nagyváradi pécsi, erdélyi, zágrábi és csanádi püspökök s a vránai perjel egyenkint egy zászlóaljat ugyanannyi vitézzel; a boszniai püspök 100 lovast, a győri és veszprémi püspökök egyenkint 50 lándzsát”. Egy „lándzsa Horváth Mihály szerint öt vitézből állott”. (7) Ifjabb Kerekes József (1864-?) jogi doktor, bíró az alábbi összegzést rögzítette 1889-ben: Zsigmond király „alkotta meg törvényesen Magyarországon azon honvédelmi rendszert, a mely ezután több századig fennállott”. „E rendszer a nemesség ősrégi személyes fölkelési köteletségének egyesítése volt a hazánkba is behatolt” új „eszméssel, különösen pedig az Anjouk banderiális rendszerével”. Az „egyetemes fölkelés idején a nemesek nemcsak maguk fogjanak fegyvert, hanem birtokaik nagyságához mérten illetve jobbágyaik számarányához képest, többet vagy kevesebbet tartoznak a maguk költségén felfegyverezni és harcba vinni (1435.-ki törvény)”. Az „1439-iki decretum, mely az összes nemesség jogainak” az „emelésére célzott” ezt „rendeli 5.-ik pontja alatt”: „Idegen s külföldi embereknek sem birtokot, sem tisztséget ne adjon a király, hanem egyedül csak magyaroknak”. „A 16-ik még hozzáteszi, hogy a birtokokat, birtokjogokat idegeneknek ne, hanem csak belföldi érdemeseknek s a magyar korona alattvalóinak adjon a király, és pedig iránta való hűségük szerint, nem pénzért.” A „pénzes adományok” ugyanis „nem férnek össze az adomány intézményi jellemével”. A magyar nemzet „az

adományozásokban tisztán a hazafias érdek jutalmazását, tehát egy magasztos nemzeti intézményt” látott, és „élénken tiltakozott az adomány-intézmény ily degradálása ellen s tiltakozásának a törvényekben is kifejezést adott”. hogy az „országunk elejétől fogva” és „csak benn a hazában” a „főpá-poktól kezdve minden nemes köteleztetett” a „személyes felkelésre”! (9)

V. Európát a magyar lovasíjász „nemzeti genius harcmodora” védte meg!

A XIV. századi Havasalföldön megteremtett magyar lovasíjász civilizációs történelmi emlékeink a katonai örökségünk olyan részét képezik, melynek egyetemes jelentőséget indokolt felmutatni a XXI. századi nemzedékeink számára E tárgykörben indokolt rámutatni a nemzeti összetartozásunkat erősítő azon történettudományi alapvetésekre, melyek a középkori „Archiregnum Hungaricum” Kárpátokon túli határvédelme kapcsán kiemelt fontossággal bírnak. A magyar állam jogrendjének és egyházszerzetének Kárpátokon túli emlékeinek összegzése körében a leglényegesebb a XIV-XV. századi Havasalföld Árgyasudvarhelyen lévő magyar alapítású püspökségének és Székely megyéjének a lovasíjász világára utalni. E nemzeti haderőnk fontosságát abban indokolt megmutatni, hogy az e térségben küzdő vitézeink voltak a magyar védelmi rendszer első vonalában, amit a magas fokú szervezettségük és lovasíjász hadművészeti mivoltukból fakadó gyorsaságuk révén tudtak csak megvalósítani. E Kárpátokon túli nemzeti haderőnk egyik részét az Árgyasudvarhelyen működő magyar alapítású püspökség katonái alkották. A magyar nemzeti haderőre vonatkozó összefüggések terén érdemes a XIX. századi kultúrhéroszaink által megteremtett akadémiai műveltség világgépi minőségére is rámutatni! Ipolyi Arnold (1823–1886) besztercebányai, majd nagyváradai püspök, valóságos belső titkos tanácsos, a Magyar Tudományos Akadémia igazgató tagja, a Kisfaludy Társaság tagja, a Magyar Történelmi Társulat elnöke „A MAGYAR HADTÖRTÉNELEM TANULMÁNYA” címet viselő előadásában a következő alapvetéseket fogalmazta meg 1879-ben: a „királyi had, a főúri és főpapi bandériumok és nemesi felkelők” a „magyar hadviselés s a nemzeti genius harcmodora” ősi hagyományai alapján harcoltak a csatatereken. A „könnyű lovas huszár hadat” illetően azt a legfontosabb rögzíteni, hogy ez képezte „a nemzet hadgeniusának megfelelő sereget” a XIV-XV. században is „a nemzet hadgeniusának” eredményeként születtek meg a Hunyadiak korában is a „nemzeti genius harcmodora” alapján kivívott diadalaink! Magyar lovasíjász

civilizációs hadművészeti értéktáraink évszázadokon átívelő öröksége kapcsán érdemes Rónai Horváth Jenő (1852–1915) altábornagy, hadtörténész, katonai író, akadémikus által 1888-ban megfogalmazottakat felidézni: a „könnyű lovasság szervezése, a magyar huszár megteremtése” révén a XV. századi vitézeink „villámsebességgel közelítették meg” az „ellent, megbontották sorait, szétűzték, majd ép oly sebességgel ismét eltűntek”. A XV. századi „magyar huszárok tehát ama harcmóddhoz tértek vissza, melyet eleink már a bevándorlás alkalmával követtek s melynek célszerűségét a hasonló elvek szerint harcoló török könnyű, irreguláris lovasság elégszer igazolta”. (2) Az egyházi bandériumok vonatkozásában fontos utalni Nemes-Dedinai Zsuffa Sándor őrnagy 1935-ben megfogalmazott összegzésére is: a „nemzeti hadsereg” egyik részét az „egyházi bandériumok” alkották; és „annyi egyházi bandérium volt, mint ahány egyházi méltóság: érsek, püspök, apát, perjel, káptalan stb. létezett”. Az „egyházi méltóságok birtoka és jövedelme között nagy volt a különbség, a bandériumok létszáma 50-1000 fő között váltakozott”. Az „esztergomi érsek és az egri püspök 2-2 bandériumot (1000 fő) állított ki”. „Úri bandériumok” is voltak: „Nagy Lajos király korában kb. 50 gazdag főúri család létezett. Jóllehet voltak főurak, kik óriási birtokokkal és 500 főnyi bandériummal is rendelkeztek, de a legtöbb úri bandérium csak 50 főből állott.” (3) A fenti adatok magas minőséget jelentő tudást mutattak, ezért örömmel találtam rá Zsuffa Sándor értékelése kapcsán egy volt tanítványa 1952-ben írott mondataira: „Volt egy tanárunk a főreáliskolában, talán még ma is él valahol az emigrációban: Zsuffa Sándor, akkor őrnagy volt. A legmélyebb tisztelettel és ragaszkodással szerette mindenki az egész iskolában.” A „magyar középosztálynak érdemes és megbecsült tagja” volt Zsuffa Sándor: „később ezredes és egyetemi magántanár” lett. E körben érdemes idézni azt a „mondatot, mely a Lenin által átdolgozott Marxizmus 10. kötetében olvasható és szó szerint így hangzik”: „A középosztály, az intelligencia kommunista szempontból nem szervezhető és nem nevelhető, ezeket likvidálni kell!”. (4) E körben indokolt néhány sarokpontot rögzítenem! „MŰVELT, TEHÁT VESZÉLYES” = „KULTURÁLATLAN MARXIZMUS”: ez az alapvetés határozta meg az 1945 utáni pártállami diktatúra évtizedeiben a nemzetellenes és keresztényellenes oktatási rendszer értelmezési kereteit, melyben az osztályharc fogalmi köre a legnyilvánvalóbb módon társadalmi szinten kizárta a civilizációs kulturális látásmódból a nemzeti összetartozás agyonhallgatása révén a határon túli magyarok katonai örökségét, és a Kárpátokon túli magyarsággal összefüggésben a székely nemzetrészünk emlékezetműveltségi értékeit is. „Művelt, tehát veszélyes”: ez az 1945 utáni pártállami rendszer lényegére rámutató megállapítás) katolikus újságíró 1950. november 20-án

meghozott halálos ítéletében. E szörnyűséges látásmód 1945-től kezdve olyan pártállami rendszert teremtett, melynek közvetlen hatásai 1989-ig teljességgel beárnyékolták a történettudomány területét is; és ez még a XXI. században is ható műveletlenségi következményekkel jár. Az 1945-től megszervezett pártállami rendszer máig ható emlékeztetmíveltségi Trianont teremtett, ezért vissza kell nyúlni a XIX. századig töretlen nemzeti műveltségi hagyományaink értékeihez! Tisztelet és megbecsülés illet minden hadtörténészt, aki az 1945 utáni évtizedeinkben a XIX. századi akadémiai műveltség ismeretében folytatta a tudományos tevékenységét, és ekként igyekezett megőrizni és felmutatni az évezredekben átívelő magyar katonai örökség különleges értékeit! E vezérfonal révén térjünk vissza a fentebb említett „főpapi bandériumok” honvédelmi jelentősége kapcsán a magyar nemzeti haderő részét képező XIV-XV. századi Havasalföld Árgyasudvarhelyen megszervezett egyházi bandériumára, amelyik természetesen a saját püspöki hadizászlaja alatt vonult ki a csatatérre; miként a havasalföldi Székely megye lovasíjász hadereje is ezen vitézségi értéktárba tartozik! A tudós Ipolyi Arnold (1823–1886) alábbi sorai jegyében indokolt meglátni e katonai örökség egyetemes jelentőségét: „*Van a magyarnak egy eszményképe*”: „*a székely*”! A „*jelenben tisztán fenntartott nemzetisége egyik kiváló jellegét*” kereső magyar a „*harcias vitézség*” és „*a nemzet létének múlhatatlan*” erejét „*a székelyben véli feltalálni*”. (5) A Trianon utáni Hunyadi-eredetkutatás tárgykörében Galla Ferenc (1888–1977) római katolikus pap, káplán, hitoktató, plébános, egyetemi tanár, rektor, egyháztörténész, pápai prelátus a következőket tartotta fontosnak rögzíteni 1938-ban: „*a római állami tudományegyetem, a pápák alapította Sapienza díszdoktorává avatta Jorga N. közismert román történelem tanárt és politikust*”, aki az „*ünnepi beszédében*” azon „*kijelentéstől sem riadt vissza, hogy az ő nemzete adta Európának*” Hunyadi János „*nándorfehérvári hős fiát, Hollós Mátyást*”. „*Úgy érezzük, hogy amidőn már történelmünk legnagyobbjait is megtorlás nélkül vitathatják el tőlünk, a magyar tudományos történetkutatásra kétszeresen ránehezedik annak a kötelességnek a súlya*”, hogy az „*újabb kutatások eredményeivel és szigorúan tudományos módszerrel kísérelje meg a Hunyadi-család eredetének végleges tisztázását*.” (6) A XIV. századi Havasalföld magyar alapítású püspöksége és Székely megyéje történelmi örökségének fényében a XIX. századi kultúrhéroszaink archeogénusza és a XXI. századi archeogenetikai eredmények alapján az 1938-ban megfogalmazott gondolatokra adott tudományos válasz a következő: a Hunyadiak 1446. és 1470. évi (szakrális terekben felmutatott) felségcímerai e magyar uralkodóház székely eredetét bizonyítják!

VI. Lovasíjász hadművészetünk értékvilága a távolsági hadjáratok fényében

Lovasíjász hadművészetünk különleges értéktárai mutatkoznak meg a Kárpátokon túli távolsági hadjáratok fényében. E körben leginkább arra fontos rámutatni, hogy a Hunyadiak dicsőséges századában ennek révén volt lehetőség egészen a Fekete-tenger partvidékéig fenntartani a magyar katonai jelenlétet, ami a korabeli művelődéstörténet, a nemzetközi diplomáciai terén is értelmezendő. Érdekes arra is rávilágítani a Kárpátokon túli távolsági hadjáratokat sikerrel végrehajtó lovasíjász haderő kapcsán, hogy ez a hadművészeti értéktár alapozta meg a magyar Hunyadi-uralkodóház 3 nemzedékének hatalmi erejét! E körben érdemes Hunyadi János, Mátyás király és Corvin János kapcsán az általuk gyakorolt felségjog világára is rámutatni. Előzményként leginkább kiemelendő, hogy az ifjú Hunyadi János nemzedéke számára hatalmas nemzetközi diplomáciai eseményre került sor 600 évvel ezelőtt, amikor a lovasíjász magyar haderő katonai támogatásában bízó görög császár Magyarországra utazott 1424-ben. A török hódítás veszedelme miatt igen súlyos helyzetbe került a középkori görög császár, aki leginkább a magyar király támogatására számíthatott a katonai együttműködések területén. Moravcsik Gyula (1892–1972) Kossuth-díjas bizantinológus, egyetemi tanár, akadémikus az alábbiakat fogalmazta meg a korabeli helyzet nemzetközi és diplomáciai összefüggései kapcsán 1961-ben: *„II. Murád szultán kevéssel trónralépte után 1422. június 8-án ostrom alá vette Konstantinápolyt. Ez az esemény ismét arra kényszerítette a bizánci udvart, hogy idegen segítségért folyamodjék. A görög források szerint ugyanazon év nyarán kevéssel az ostrom megkezdése után Demetrios Palaiologos, II. Manuel fia, rokonával, a genuai Doria család egyik tagjával Galatába menekült, amely akkor már a genuaiak birtokában volt.”* „Onnan utóbb kíséretével a Fekete-tenger partján a Dnyeszter torkolatánál fekvő Asprokastronba (Akkerman, Cetatea Alba) hajózott”, majd pedig innen utazott Moldván át Magyarországra. „Nyilván azért választotta ezt az útirányt, mert akkor már a törökök előnyomulása következtében a dunai hajózás nem volt biztonságos.” A „Zsigmond király udvarát” 1422-ben felkereső Demetriosz Palaiologosz „útjának célja segítségkérés volt”, és

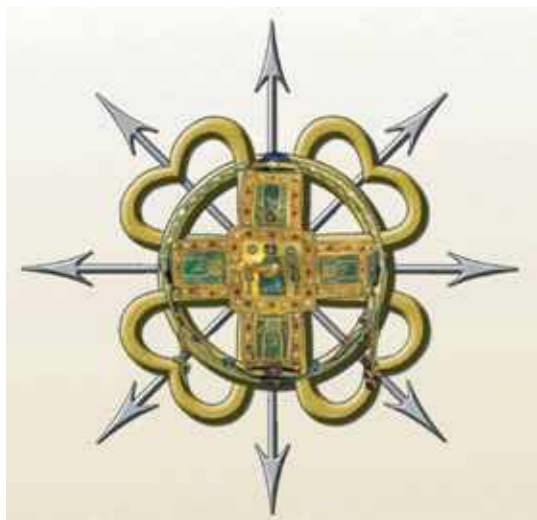
„előkészítette bátyja hasonló célú útját”. A görög „Manuel császár legidősebb fia”, a már „1421-ben társcsászárrá koronáztatott” Ioannész Palaiologosz kapcsán fontos emlék, hogy „Sphrantzes bizánci történetíró szerint 1423. november 15-én utazott el Magyarországra, és csak 1424 október végén érkezett vissza Konstantinápolyba.” „Zsigmond és vendége találkozását” illetően fontos az is, hogy „amikor megjött a hír”, hogy „Görögország és Konstantinápoly császára” közeledik, akkor a magyar király „ünnepélyesen elébe ment Budától egy fél mérföldnyire”, és találkozásukkor „mindkettő leszállt a lováról és barátságosan üdvözölték egymást”. E görög császár nyolc hetet töltött Zsigmond udvarában: a „budai várban való tartózkodása 1424 nyarára esett”. (1) E méltó és kimagasló jelentőségű nemzetközi diplomáciai együttműködést célzó görög császári látogatás legfőbb törekvése arra irányult, hogy a magyar király lovasíjász hadereje fellépjen a Kárpátokon túli török hódítás veszedelme ellen! Szathmáry György (1845–1898) történelemtanár, kulturális politikus, író, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja az alábbi összefüggésekre mutatott rá 1878-ban: „Konstantinápoly 1422-ki ostromának az lett a következménye, hogy a byzancziak a szultán adófizetőivé lettek”. A „Palaeologok birodalma immár csak a fővárosra, Anchialosra, Mesembriára és a Peloponnesusra szorítkozott”. (2) E leírásból is kitűnik a középkori görög császárság területi csökkenése és hatalmi erejének fogyatkozása. Hunyadi János hadvezéri minőségében és a távolsági hadjáratokra képes magyar lovasíjász huszárság erejében bízhatott csak a görög császár. E tárgykörben az 1444. évi csatára is fontos emlékezni a korabeli filhellén magyar és hungarofil görög örökség jegyében. A Fekete-tenger partján bekövetkezett csatatéri vereség okán emlékezzünk arra is, hogy az 1444. évi „várnai csata emlékét a XV. és XVI. században három görög költő, Zotikos, Argüropulosz és Hierax is megörökítette verses formában”. (3) A magyar vitézek hősiességét örökítették meg e görög művek! 1452-től Konstantinápoly végveszélybe került: a görög császár ekkor ismét a Kárpátokon túli távolsági hadjáratokra képes magyar lovasíjász haderőre és dicsőséges hadvezérére, Hunyadi Jánosra számíthatott! Dr. Thallóczy Lajos (1857–1916) történész, akadémikus írt arról 1909-ben, hogy a XV. századi görög Georgiosz Szphrantzesz a krónikájában a következőket rögzítette: Hunyadi János a görög „császártól (Konsztantinosztól) kérte Mesembriát”, hogy vitéz „embereit hozzávezetni és a törökkel háborút kezdvén a város szabadítójaként”, azaz Konstantinápoly felmentőjeként tudjon a magyar hadműveletek sikere révén fellépni. E célból Hunyadinak „adott Mesembria, amint kérte egy aranybullában, melyet én írtam és a melyet Ciprusi Theodosius rokona, Mihály fia vitt el” Hunyadi János részére. (4)

E tárgykor kapcsán Gyóni Mátyás (1913–1955) történész, bizantinológus, egyetemi tanár, tanszékvezető, akadémikus a következő megállapítást tette 1938-ban: Hunyadi János „számára a Bizáncnak nyújtandó segítség fejében az utolsó császár, XI. Konstantinos Dragases (Palaiologos) chrysobullonban biztosítja Mesembriát hűbéri birtokul”. A korabeli görögség világképében „Mesembria hűbéres urából”, azaz Hunyadi Jánosból „második Nagy Sándor, a bizánciak diadochosa” lett! A görögség körében élő „rajongó képzelet megadja neki a leg-nagyobb méltóságot, amely a bizánci nép szemében létezett”, és ekként Hunyadi János a császári „stemma méltó és mindeneknél méltóbb örököse, a császárság részese, a bizánciak császára” lett! (5) A „bizánciak diadochosa” lett 1452-ben Hunyadi János, ami a korabeli nemzetközi jog emlékeztetmíveltségi világában azt jelentette, hogy Neszebár uraként királyi jogkört gyakorolt. E felségjog gyökerei kapcsán indokolt arra is utalni, hogy diadokhoszok voltak azok a hadvezérek, akik Nagy Sándor halála után a birodalom egyes területein a katonai erejükkel fogva királyi hatalmat gyakorolva uralkodtak. Felsőjogot is felmutató egyetemes jelentőségű öröksége ez a magyar-görög kapcsolatrendszernek! 1452-ben Konsztantinosz Palailogosz császár tehát „Neszebár alkirálya címet adományozott a magyar Huniades részére”, és segítségét kérte Konstantinápoly megmentéséhez. Hunyadi Jánost csak Konstantinápoly gyors eleste akadályozta meg a katonai segítségnyújtás gyakorlati véghezvitelében. (6) Hunyadi János egyetemes jelentősége kapcsán leginkább Georgiosz Szphrantzesz görög „történetírónak arra a közlésére kell gondolnunk”, mely szerint „a végső harcukat vívó bizánciak egészen az utolsó percig várták Hunyadi felmentő seregét, s reményük zálogául odaajándékozták neki Mesembriát”. „Az egyetemes történeti szemlélet nem csupán jelentőségét adja meg az egyes nemzeti történelmeknek, hanem egyben szigorú szelekciós princípiumuk is azoknak. Hogy az egyes népek mikor lépnek be s meddig maradnak az egyetemes történet fénykörében, az egyáltalán nem a történetíró szubjektív önkényétől függ, hanem elsősorban az illető népnek az egyetemes emberi fejlődéshez való hozzájárulásától.” (7) Az egyetemes történelmi szemlélet világképi jelentősége okán fontos utalni a nemzetünk lovasíjász civilizációs hadművészete kapcsán a magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredetét igazoló 1446. és 1470. évi felségcímernek jelentőségére is rámutatni! Hunyadi János kormányzót „királyi jogkör illette meg, amit az 1446:1. tc. is kifejezésre juttat”: kormányzóként „mindig felette is állott a nádornak.” (8) Hunyadi János „kormányzói címmel” és uralkodói hatalommal volt felruházva”.

(9) Hunyadi János magyar kormányzó és görög diadokhosz unokája, Corvin János trónörökös szintén a lovasíjász magyar hadereje révén volt Bosznia

királya 1495–1499 között. A magyar Hunyadi-uralkodóház 3 nemzedékének felségjogi minősége különleges jogtörténeti értéktárat mutat föl az egyetemes történelmi szemlélet világában!

Zárógondolatként igen fontos utalni arra, hogy a fent ismertetett székely örökség különleges minőséget teremtett, ami a napjainkban is élő örökséget és nemzeti összetartozásunkat fejezi ki; és ez a világkép hatja át Székelyföld XXI. századi huszárhagyományait is!

Végjegyzék

Források: I. Soós György lovasíjászaianak diadala a tatár Nogaj kán felett!

(1) Magyarország történeti kronológiája. I. kötet. A kezdetektől 1526-ig. Főszerkesztő Benda Kálmán. Bp., 1981. 178. o.; (2) Selmeczi László: Kötöny népe Magyarországon. Karcag, 2011. 132. o.; (3) Jakó Zsigmond: A torockói legenda kritikája II. In.: Korunk. 1975. 3. szám. 179. o.; (4) Szőcs Tibor: Egy második „tatárjárás”? A tatár–magyar kapcsolatok a XIII. század második felében. In.: Belvedere Meridionale. XXII. évfolyam. 2010. 3–4. szám. 30. o.; (5) Szőcs Tibor: Egy második „tatárjárás”? A tatár–magyar kapcsolatok a XIII. század második felében. In.: Belvedere Meridionale. XXII. évfolyam. 2010. 3–4. szám. 31., 32. o.; (6) Hunfalvy Pál: Az oláhok története 1. A MTA Könyvkiadó Vállalata. Bp., 1894. 374. o.; (7) Hunfalvy Pál: Az oláh fejedelemség kezdete. In.: Nyelvtudományi közlemények. 6. kötet. 1867. 236. o.; (8) Hunfalvy Pál: Az oláhok története 1. A MTA Könyvkiadó Vállalata. Bp., 1894. 431–432. o.; (9) Schütz István: A múlt nyomasztó öröksége: Gondolatok egy új román monográfiáról (Sala, Marius: De la latină la română). In.: Nyelvtudományi közlemények. 105. kötet. 2008. 368. o.; **II. Lovasíjász székely határvédelem a kunok és tatárok ellen!** (1) Selmeczi László: A karcag-orgondaszentmiklósi kun szállástemető régészeti kutatásának néhány tanulsága. In.: Kun-kép - A magyarországi kunok hagyatéka. Szerk.: Rosta Szabolcs. Kiskunfélegyháza, 2009. 22. o.: „Kurcz Ágnes 1988, 135–136. o.”; Századfordító magyarok. Fügedi Erik (1916–1992). In.: M3 2019. február 22. 6–7 óra; (2) Balás Gábor: A székelyek nyomában. Bp., 1984. 116. o.; (3) Bándi Zsuzsanna: A Magyar Országos Levéltár 1982. évi (állandó és időszak) kiállításainak katalógusai. In.: Levéltári Közlemények. LIII. évf. 1982. 1. sz. 174. o.; (4) Jánó Mihály művészettörténész Sepsiszentgyörgy: Hitvédelem és határőrség. Észrevételek a gelencei felképek vizsgálatához. In.: Népi vallásosság a Kárpát-medencében 1. Az 1990. december 8–9-én Sepsiszentgyörgyön megrendezett konferencia előadásai. Veszprém, 1991. 203. o.; (5) Sebestyén József: Szász és székely erődített templomok Erdélyben. In.: A műemlékek sokszínűsége. A 28. Egri Nyári Egyetem előadásai 1998. Eger, 1998. 215. o.; (6) Dr. Németh Imre helytörténész A Paksy család megalapítása, megtelepedése Nagy Lajos uralkodása alatt. In.: Paksí Hírnök. IV. évf. 20. sz. 1992. szeptember 23. 9. o.; (7) Bruckner Győző dr.: Könyvismertetés. Szádeczky Kardoss Lajos dr.: A székely nemzet története és alkotmánya. Budapest 1927. 400 l. In.: Miskolci jogászélet. V. évf. 1929. 9. szám. 10. o. (a továbbiakban: i. m.) (8) Balás Gábor: A székelyek nyomában. Bp., 1984. 113. o.; (9) i. m. 9. o.; (10) Egyed Ákos: A székelyek rövid története. In.: Nyugati Magyarság. XVII. évf. 10. szám. 1999. október 1. 5. o.; (11) Balás Gábor: A székelyek nyomában. Bp., 1984. 126. o.; **III. Lovasíjász hadjárataink Itáliától Moldvái (1347–1467).** (1) MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETI KRONOLÓGIÁJA. XXIII. rész. In.: Amerikai Magyar Újság. XXXVI. évfolyam. 7–8. szám. 2000. július 1. 30. o.; (2) Molnár István: Eleink emlékezete. A Czudar fivérek. In.: Déli Hírlap. XVIII. évfolyam. 220. szám. 1986. szeptember 20. 2. o.;

(3) Félegyházy József: Nagy Lajos pécsi egyeteme, 1367. In.: Teológia. Hittudományi Folyóirat. I. évfolyam. 1967. 2. szám. 98. o.; (4) MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETI KRONOLÓGIÁJA XXVI. rész. Amerikai Magyar Újság. XXXVI. évfolyam. 11. szám. 2000. november 1. 26. o.; (5) Dr. Bencze József: Az empirikus doktorkodásról és annak kéziratairól. In.: Az Országos Orvostörténeti Könyvtár közleményei 6-7. Szerk.: Palla Ákos. Bp., 1957. 212. o.; (6) Félegyházy József: Nagy Lajos pécsi egyeteme, 1367. In.: Teológia. Hittudományi Folyóirat. I. évfolyam. 1967. 2. szám. 98. o.; (7) MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETI KRONOLÓGIÁJA XXVI. rész. Amerikai Magyar Újság. XXXVI. évfolyam. 11. szám. 2000. november 1. 26. o.; (8) Helyre igazítása a „*Hajdani törcsvári uradalom jogi állapotához*” című, brassai városi közönség neve alatt kiadott magyarázatoknak. (Folytatás.). In.: Nemere. I. évfolyam. 95. szám. 1871. november 28. Címlap; (9) Köpeczi Sebestyén József: A brassai fekete templom Mátyás-kori címei. Kolozsvár, 1927. 3., 13. o.; **IV. A banderialis magyar huszárság „a török ellen másoknál többet ér”!** (1) Botka János: A MAGYAR BANDERIÁLIS HADSZERVEZET 1715-IG. In.: H. Bathó Edit – Horváth László – Kaposvári Gyöngyi – Tárnoki Judit – Vadász István szerk.: Tisicum - A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve 15. 2006. 109. o.; (2) P. Gy.: Könyvismertetés. A magyar honvédelem története. Horváth Mihály „*Kisebbségi Történelmi Munkái*”. I. kötet. In.: Századok. 1867. 208. o.; (3) Poór János: Berzeviczy Gergely Panorama von Ungarnja. In.: Levéltári Közlemények. LXXXI. évfolyam. 2010. 52. o.; (4) Salamon Ferenc: A magyar hadi történethez a vezérek korában. In.: Századok. 1876. 9. szám. 726. o.; (5) Dr. Daempf Sándor pécsi ügyvéd: Az egyházi javak a magyar jog rendszerében. (Negyedik közlemény.) In.: A Jog. V. évfolyam. 1886. 6. szám. 43. o.; (6) Suhayda János: Magyarország közjoga: tekintettel annak történeti kifejlődésére és az 1848-ki törvényekre. Pest, 1861. 146-147. o.; (7) Dr. Daempf Sándor pécsi ügyvéd: Az egyházi javak a magyar jog rendszerében. (Negyedik közlemény.) In.: A Jog. V. évfolyam. 1886. 6. szám. 44. o.; (8) Ifjabb Kerekes József: A magyar adományrendszer története Werbőczyig. In.: Magyar igazságügy. XVI. évf. 32. kötet 1889. 5. szám. 362. o.; (9) Suhayda János: Magyarország közjoga: tekintettel annak történeti kifejlődésére és az 1848-ki törvényekre. Pest, 1861. 147. o.; **V. Európát a magyar lovasíjász „nemzeti genius harcmodora” védte meg!** (1) Ipolyi Arnold: A MAGYAR HADTÖRTÉNELEM TANULMÁNYA. Elnöki megnyitó előadás a Magyar Történelmi Társulatnak Marosvásárhelyen 1879. augusztus 23-án tartott vidéki nagygyűlésén. In.: Századok. 1879. 337., 48. o., (a továbbiakban i. m.); (2) Rónai Horváth Jenő: Mátyás király. In.: Hadtörténelmi Közlemények. I. kötet. Bp. 1888. 337. o.; (3) Nemes-Dedinai Zsuffa Sándor: A HUSZÁR SZÓ ÉS A MAGYAR HUSZÁRSÁGEREDETE. HAJDANI HADSZERVEZETI RENDSZERÜNK STB. MEGVILÁGÍTÁSÁBAN. Bp., 1935. 44. o.; (4) Duska László: A KÖZÉPOSZTÁLY ÉS A BOLSEVIZMUS. In.: Kanadai Magyarok. II. évf. 25. szám. 1952. június 21. 1. o.; (5) i. m. 3. o.; (6) Galla Ferenc: Könyvismertető. Fráter Lénárt: Hunyadi János magyar származása oklevelekben. Bp., 1937. 124. 1. Irodalom – Literatur – Bulletin. I. I. Hazai. In.: Teológia. Hittudományi Folyóirat 5. 1938. 178. o.; **VI. Lovasíjász hadművészetünk értékvilága a távolsági hadjáratok fényében.**

- (1) Moravcsik Gyula: Bizánci császárok és követek Budán. In.: Századok. 1961. 842. o.; (2) Szathmáry György: Bulgária. (II.) In.: Budapesti Szemle. 16. kötet. 1878. 31. szám. 64. o.; (3) Dávid András: A délszláv rigómezei epikus énekhagyomány. In.: A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei. XXI. évfolyam. 1989. 543. o.; (4) Thallóczy Lajos: Bosnyák és szerb élet- s nemzedékrajzi tanulmányok. Bp., 1909. 293. o.; Georgiosz Sphrantzesz „*Chronicon maius lib. IV. Migne patrologia Graeca (156. k.)*”; (5) Gyóni Mátyás: Magyarország és a magyarság a bizánci források tükrében. Magyar-görög tanulmányok. 7. Bp., 1938. 60. o.; (6) <http://www.almyros.gr/184/politismos.htm>; Moravcsik Gyula: Byzantinische Humanisten über den Volsknamen Türk. In.: Moravcsik Gyula: *Studia Byzantina*. Bp., 1967. 373-382. o.; (7) Dr. Bellér Béla: Néhány gondolat az egyetemes történelmi szemléletről a szakközépiskolai tanterv készítése idején. In.: Történelemtanítás. 10. évfolyam. 1965. 1965. 3. szám. 84. o.; (8) Dr. Juhász József: Kormányzói jogkör és a kormányzóhelyettesi intézmény. In.: Országút, 1936. II. évfolyam. 2. szám. 1936. 5. o.; (9) Dr. Kron Ferenc: Legmagasabb állami méltóságunk egy ezredév tükrében. In.: Tolnamegyei Újság, 1937. XIX. évfolyam. 63-64. szám. 1937. augusztus 20. 2. o.;

FÉNYKÉPEK

1. fénykép

A magyar Hunyadi-uralkodóház székhely eredetét igazolja Vajdahunyard várkapolnájának sisakdíszes Hunyadi-címere, hiszen a gyűrűt tartó holló és az ősi székhely jelképek együttes ábrázolásával valósultak meg Hunyadi János 1452-ig lezajló építkezései idején. Köpeczi Sebestyén József 1927-ben kiváló rajzot készített e címerről. „*SUB JURE REGIO*”: az 1446 júniusától királyi jogkörrel uralkodói hatalommal bíró Hunyadi János kormányzói zászlajának címere kapcsán legfőképpen azt indokolt alapul venni, amit ő maga fontosnak tartott. 1446-ban Hunyadi János a vajdahunyadi vár kapolnájában mutatta föl a székhely őseitől örökölt genealógiai címerét. A kormányzói zászlót ékesítő genealógiai címer 1446 júniusától immár felségcímer lett: e hadizászló járt a csatatereken. Hunyadi János felségcímeres kormányzói hadizászlaja hatalmi méltóságot és

A vajdahunyadi vár kapolnájának boltzáró köve.

örökséget képviselt: lecserélésének még a gondolata sem merülhetett fel soha. Hunyadi János kormányzó magyar katonái a haza és a nemzet eszmé-nye jegyében ontották vérüket a csatatereken. A katonai honvédelem és a szel-lemi honvédelem egysége a katonai örökség része! (A felségcímeres hadizászlóhoz képest az 1453 februári címeradomány jelentéktelen szintet képviselt, valamint jogsértő is volt, ezért mellőzték a használatát a Hunyadiak.) Hunyadi János kormányzói zászlajára sosem kerülhetett rá az 1453. február 1. napján adományozott címer, mivel januártól már nem volt kormányzó: hősünknek sosem volt ilyen címerrel ellátott kormányzói zászlaja az 1452-ig zajló csaták során; ráadásul az „Archiregnum Hungaricum” jogrendjével el-lentétes volt e királyi címeradomány. Katonai örökség: a Hunyadi-hadizászlók felségcímerai a XXI. századi nemzetünk honvédelmi öntudatát is erősítik! Márciusi ifjaink közé tartozott báró Nyáry Albert (1828-1886) történész, le-véltáros, heraldikus, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, aki „A heraldika vezérfonala” (Bp., 1886. 120., 121. o.) címet viselő művében ezt rögzítette: az 1453-as címeradomány után a „Hunyadi-ház” az „ősi címere mellett maradt”. E tudósunk a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság megalakításának vezéralakja volt 1883-ban, és a választmány tagja is lett!

2. fénykép

A XV. századi nemzetünk lovasíjász huszár-ságának csatateri jelentőségére is indokolt rámutatni Albrecht Dürer 1517-ben alkotott metszete nyomán, melynek hagyományos viseletben ábrázolt XVI. századi magyar lovasíjász hátrafelé nyilazó voltában különleges hadművészeti értéket képviselt a kereszténység védelmében. E kiváló műalkotás alapul vételével készült az a kép, ami Hunyadi János édesapja, Vajk udvari lovag lovasíjász hadművészete és a XV. századi forrásokban is megörökített csatateri vitéz-sége előtti tisztelet fontosságát kívánja fel-mutatni. Dürer metszetéhez képest két fő változtatás látható ezen újdonságot jelentő képen: egyrészt hagyományos magyar bajusz ékesíti az íjészítő vitéz arcát; másrészt a lovasíjász mellkasára felhelyezésre került az a család eredetét

igazoló székely jelképes címerészlet, melynek teljes címerképe Hunyadi János építkezései révén Vajdahunyad várkápolnájában látható 1446 óta.

3. fénykép

Térképvázlat feliratokkal.

